

OSOBNOSTNÍ A SOCIÁLNÍ VÝCHOVA

česká varianta systémů typu „personal and social education“ (součást trendu přímé edukace životních dovedností – od 2. pol. 20. stol.), na Katedře pedagogiky FF UK v Praze.

HLAVNÍ ZDROJ:

PRŮŘEZOVÉ TÉMA RVP ZV

TEXTY J. VALENTY – VIZ LITERATURA

HANA HORKÁ

Když se řekne škola...

<https://otevreno.org/mapovani/osobnostni-a-socialni-rozvoj/>

1:01 – 2:23

Smysl výchovy z Vašich odpovědí v úvodním semináři:

Příprava na začlenění do společnosti.

Vycházet s lidmi, působit na ně.

Příprava na život.

Vyjádřit názor opřený o argumenty.

Formování člověka.

Vést k **morálním** hodnotám.

„Nezlomit hůl a pokračovat dál.“

Vést k **samostatnosti** a **zodpovědnosti**.

Poznat příčiny a hledat řešení situací.

Vést ke **spolupráci**, solidaritě, pomoci druhým.

Volit různé cesty při výchově. Opírat se o dobré stránky jedince.

Pěstovat sebejistotu, *„být šťastný“*.

Vést k **sebepoznání**, „jak se sebou zacházet“.

Které kvality zvažujeme v kontextu výchovného působení?

Zobecněním k rozvoji dovedností

dovednost
se učit

řešení
konfliktů

jasná a respektující
komunikace

podřízení
se

dovedností pro etické zvládnání situací
soutěže, konkurence, vlastního chování

vedení a organizování
práce skupiny

Uved'te, prosím, kdo přispěl k osvojení dovedností, např., že:

- *... ovládnete své emoce ...;*
- *... respektujete svým chováním jiné názory ...;*
- *„... vyjednáte ...;*
- *...rozvíjíte slovně nápady druhých ...;*
- *... podáváte popisné zpětné vazby ...;*
- *... vysvětlíte krátce a srozumitelně svá stanoviska ...;*
- *... děkujete ...” atd.*

Podle J. Valenty OSV směřuje k rozvoji dovedností (převzato z metodického portálu www.rvp.cz - VÚP Praha)

- **osobnostních** (např. v oblasti stability ega; seberegulace; psychofyzického uvolnění);
- **morálních a hodnotových a postojů** (respekt k druhým; spravedlivost atd.)
- **sociálních** (komunikačních, vztahových atd.). *např.: „... vyjednáte ...; ... zformulujete kompliment ...; ... ovládnete své emoce ...; ... respektujete svým chováním jiné názory ...; ... využíváte způsoby psychofyzického uvolnění...; ... používáte techniku poroučané gramodesky ...; ...rozvíjíte slovně nápady druhých ...; ... podáváte popisné zpětné vazby ...; ... vysvětlíte krátce a srozumitelně svá stanoviska ...; ... děkujete ...” atd.*

-
- praktického rozpoznávání jevů (**oblast percepční („jak žák vnímá; poznává; rozlišuje“)**), tzn., že „... rozpoznáte podstatu sociální situace ...; ... poznáváte a pojmenováváte své vlastnosti ...; ... rozpoznáte etický rozměr situace ...; „...vnímáte rytmus svého těla ...“ apod.
 - **sdělování vědomostí („žák vyjmenuje; vysvětlí“)**, tzn., že „...vyjmenujete, kam se můžete obrátit o pomoc v případě šikany ...; ... popíšete přednosti a úskalí kooperativního způsobu práce...; ... vysvětlíte postup řešení konfliktu ...“)...

Rozvoj osobnostních kvalit jako předpoklad sociálního rozvoje

- porozumění sobě samému a druhým,
- zvládnání vlastního chování,
- pozitivní (nezraňující) postoj k sobě samému a k druhým,
- přijetí různosti lidí, názorů, přístupů k řešení problémů,
- mravní rozměr různých způsobů lidského chování.

Protože to tvoří obsah OSV – v oblasti osobnostního rozvoje se jedná o:

1. Schopnost **poznávání** – cvičení **smyslového vnímání, pozornosti a soustředění**; dovedností **zapamatování, řešení problémů**; dovednosti **pro učení a studium**.
2. **Sebepoznání a sebepojetí** – **já** jako zdroj informací o sobě; **druzí** jako zdroj informací o mně; moje tělo, moje psychika (temperament, postoje, hodnoty); **co o sobě vím a co ne; jak se promítá mé já v mém chování**; můj vztah ke mně samé/mu; moje učení; **moje vztahy k druhým lidem**; zdravé a vyrovnané sebepojetí.
3. **Seberegulace a sebeorganizace** – sebekontrola, sebeovládání – regulace jednání i prožívání, vůle; **organizace vlastního času, plánování učení a studia**; stanovování osobních cílů a kroků k jejich dosažení.
4. **Psychohygienu** - naladění mysli a dobrý vztah k sobě samému, dobrá organizace času; zvládání stresových situací, hledání pomoci při potížích. 5. **Kreativita** – pružnost, originalita.

V oblasti morálního rozvoje jde o:

- analýzy vlastních i cizích postojů a hodnot a jejich projevů v chování lidí;
- vytváření povědomí o kvalitách typu **odpovědnost, spolehlivost, spravedlivost, respektování** atd.;
- pomáhající a **prosociální chování** (člověk neočekává protislužbu);
- dovednosti **rozhodování** v eticky problematických situacích všedního dne.

Co je smyslem osobnostní a sociální výchovy?

Cílem je osobně, interakčně, vztahově a morálně i věcně efektivní chování a jednání „absolventa“ OSV v různých situacích. Akcent na **formativní prvky**.

Učivem se stává: sám **žák**,

konkrétní **žakovská skupina**,

běžné situace každodenního života.

Pomáhá hledat **vlastní cestu** k životní spokojenosti založené na **dobrých vztazích** k sobě samému i k dalším lidem a světu.

OSV je praktická

- **Didaktické schéma:** Instrukce k činnosti – **Akce/činnost** – **Reflexe** činnosti.
- Sehrajte dialog na téma: „Prosím tě, zajdi zítra na tu schůzi, já nemůžu...”
- Postava B použije v dialogu s postavou A odmítnutí formou asertivního ne

OSV a Etická výchova

- Mezilidské vztahy a komunikace.
- Důstojnost lidské osoby. Pozitivní hodnocení sebe.
- Pozitivní hodnocení druhých.
- Kreativita a iniciativa. Řešení problémů a úkolů. Přijetí vlastního a společného rozhodnutí.
- Komunikace citů.
- Interpersonální a sociální empatie.
- Asertivita. Zvládnutí agresivity a soutěživosti. Sebeovládání. Řešení konfliktů.
- Reálné a zobrazené vzory.
- Prosociální chování v osobních vztazích. Pomoc, darování, dělení se, spolupráce, přátelství.
- Prosociální chování ve veřejném životě. Solidarita a sociální problémy.

Metodiku, učebnice ke stažení, ale i vzory připravených hodin najdete na stránkách

www.etickavychova.cz

www.rvp.cz

<https://www.youtube.com/watch?v=8hzykHXkSNk>

<https://zpojmevsechny.cz/clanek/detail/video-vyrusujici-pri-vyuce-poradime-jak-se-s-tim-vyporadat>

<https://www.zkola.cz/eticka-vychova-zlepsuje-socialni-klima-skol/>

OSV vyžaduje kvalifikovaného učitele

- vzdělaný v oblasti sociálních, psychologických, komunikačních aj. jevů, aby poznal, co se ve hře vlastně děje,
- schopný s žáky debatovat „**co** jste prožívali?“, a „**proč** vaše vyjednávání nedopadlo dobře?“, „**jaký jiný** způsob komunikace je možno zvolit v podobné situaci?“, „**co** se odehrává v člověku, **když** takto uvažuje?“ atd.
- *umí domýšlet výchovné možnosti* (proč se děje, to, co se děje).

Dotazník

Spojte čárou shora dolů (od první do poslední škály) **všechny zatržené body**. Pokud se spojnice pohybuje spíše **v levé polovině sloupce škál**, je to pro OSV **výhodnější**.

Pokud »jste vyšli« **spíše vpravo**, zvažte, zda vás může OSV učinit pedagogicky spokojenými (a též vaše potenciální žáky). Jsou jisté **možnosti »obratu«**, chcete-li: **vždy je šance** na to, abychom na sobě **zapracovali** a pár položek **posunuli doleva**.

Testem mohou být i **aktuální pocity vůči dotazníku**; pokud má některý čtenář pocity a kulantně verbalizovatelné výroky – např.: »co si vlastně myslí?«, »ten je nějaký chytrý...«, »co si to dovoluje?«, »sám vím, jak na to jsem, nikdo mi nemusí dávat dotazníky...«, **je to taky trochu vpravo...**

Proč?

Např. u učitele hudby nikoho jistě nepřekvapí požadavek, **aby měl hudební sluch.**

U učitele OSV by měl být zase **zvýrazněný předpoklad** v oblasti - **prosociální inteligence** a k ní **vztažných dovedností**. Předpoklad pro všechny učitele.

Jednoduchá pomůcka (auto)diagnostiky zájemců o OSV a upozorněním na to, jaké osobnostní a sociální dovednosti, schopnosti a postoje jsou pro učitele OSV důležité.

Metody OSV

Způsoby umožňující **praktické a k vlastnímu životu** vztažené myšlení a chování/jednání v rámci tematických okruhů.

Metody využívané různými **herními systémy** a systémy **aktivního** (zejm. sociálního) **učení**, sociálním výcvikem, dramatickou výchovou, zážitkovou pedagogikou atd.

Metodou (napříč aktivitami) je „**reflexe**“.

Formy OSV (podle RVP ZV)

Integrace OSV a jiných předmětů (rozšířená, na první pohled nejjednodušší, ale didakticky velmi náročná forma začlenění);

Samostatný předmět (kroužek; samostatný časový blok) – výhoda: žák se může stát učivem č. 1; nevýhoda: organizační obtíže se začleněním předmětu a nekvalifikovaný učitel;

Projekt – výhodou je koncentrovanost a úspornost; nevýhodou je, že projekty k různým tématům různých předmětů jsou fakticky první formou, integrací; výhodou, když projekt je zaměřen přímo na tematiku OSV (např. **projekt na téma komunikace; zlepšení našich vztahů atd.**). **!!!! Nabídka pro Váš seminární úkol!!**

Použité zdroje a literatura

Valenta, J. Osobnostní a sociální výchova. In PASTOROVÁ, M. (ed.) a kol. Doporučené očekávané výstupy. Metodická podpora pro výuku průřezových témat v základních školách. Praha: VUP, 2011, s. 9-22. Dostupné na: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/07/DOV-ZV1.pdf>

Valenta, J. (2013). Didaktika osobnostní a sociální výchovy. Praha: Grada Publishing.

Valenta, J. (2006). Osobnostní a sociální výchova a její cesty k žákovi. Kladno: AISIS,